

УДК 355.133.4:159.944.4-026.564]303.4

doi: 10.15330/ps.12.1.26-34

Олександра Гринчук,

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної психології,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
ORCID: 0000-0003-1874-2558
e-mail: oleksandra.hrynychuk@pnu.edu.ua

Oleksandra Hrynychuk,

PhD (Psychology), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social
Psychology,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
ORCID: 0000-0003-1874-2558
e-mail: oleksandra.hrynychuk@pnu.edu.ua

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

COPING-BEHAVIOR STRATEGIES AS A FACTOR IN FORMING PSYCHOLOGICAL READINESS OF FUTURE MILITARY OFFICERS- PSYCHOLOGISTS FOR MILITARY SERVICE

Анотація. Метою дослідження є вивчення копінг-стратегій поведінки особистості як чинника формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби. Дослідження проведено в руслі інтегративного підходу, згідно з яким автор виокремлює ключові критерії: особистісну (психологічну, мотиваційну, когнітивну, моральну, емоційно-вольову), функціональну (креативну, комунікативну, операційну, оцінювальну) та спеціальну (командирську, військову, синергетичну) психологічну готовність до військової служби.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз і синтез наукової літератури, систематизація та узагальнення досліджень; емпіричні – психодіагностичне тестування, якісний аналіз; математичні методи інтерпретації – процентне співвідношення, кореляційний аналіз.

Результати емпіричного дослідження показали, що: більшість респондентів притаманний низький рівень психологічної готовності до військової служби, низький рівень розвитку лідерських здібностей, низький рівень готовності до ризику та зовнішня негативна мотивація. Майбутні офіцери-психологи схильні обирати такі копінг-стратегії: позитивна переоцінка, планування вирішення проблеми, прийняття відповідальності, пошук соціальної підтримки.

Позитивний вплив на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби справляють, в основному, такі копінг-стратегії як планування вирішення проблеми, самоконтроль (в аспекті особистісного та спеціального компонентів готовності) і, частково, пошук соціальної підтримки (в аспекті функціональної готовності), а схильність наших респондентів до застосування таких копінг-стратегій як втеча-уникнення та дистанціювання негативно впливає на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби.

Виявлена негативна та позитивна кореляція показників психологічної готовності до військової діяльності із застосуванням майбутніми офіцерами-психологами конструктивних та не конструктивних копінг-стратегій.

Висновки. Таким чином, у статті висвітлено проблему копінг-стратегій поведінки як чинника формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби. Здійснено кореляційний аналіз копінг-стратегій поведінки та рівня готовності до військової служби, копінг-стратегій та лідерських здібностей, схильності до ризику, особливостей мотивації та показників особистісних властивостей.

Ключові слова: копінг-стратегії поведінки, напруженість копіngu, психологічна готовність, майбутні офіцери – психологи, мотиваційний комплекс, професійна діяльність.

Abstract. The aim of the study is to study the coping strategy of individual behavior as a factor in the formation of psychological readiness of future officers-psychologists for military service. The research was conducted in the context of an integrative approach, according to which the author identifies key criteria: personal (psychological, motivational, cognitive, moral, emotional and volitional), functional (creative, communicative, operational, evaluative) and special (commander, military, synergistic) readiness for military service.

Research methods: theoretical – analysis and synthesis of scientific literature, systematization and generalization of research; empirical – psychodiagnostic testing, qualitative analysis; mathematical methods of interpretation – percentage, correlation analysis.

The results of the empirical study showed that: more than a third of respondents have a low level of psychological readiness for military service, low level of leadership development, low level of risk readiness and external negative motivation. Future officers-psychologists tend to choose the following coping strategies: positive reassessment, problem-solving planning, acceptance of responsibility, search for social support.

The positive influence on the formation of psychological readiness of future psychologists for military service is exerted mainly by such coping strategies as problem-solving planning, self-control (in terms of personal and special components of readiness) and, in part, the search for social support (in terms of functional readiness), and the tendency of our respondents to use such coping strategies as escape-avoidance and distancing has a negative impact on the formation of psychological readiness of future officers-psychologists for military service.

Negative and positive correlation of indicators of psychological readiness for military activity with the use of constructive and non-constructive coping strategies by future officers-psychologists was revealed.

Conclusions. Thus, the article highlights the problem of coping strategies of behavior as a factor in the formation of psychological readiness of future officers-psychologists for military service, correlated analysis of coping strategies of behavior and level of readiness for military service, coping strategies and leadership skills, risk propensity, features motivation and indicators of personal characteristics.

Keywords: coping-behavioral strategies, coping tension, psychological readiness, future officers-psychologists, motivational complex, professional activity.

Постановка проблеми. Наявність військового протистояння в Україні акцентує особливу увагу на питаннях пов'язаних з особистісною та професійною готовністю українського військового офіцера до професійної діяльності в умовах не лише військової служби, а й бойових дій. Необхідність гарантувати національну безпеку та суверенітет держави передбачає виконання офіцерами особливих дій, що характеризуються екстремальністю службово-бойових ситуацій, можливістю збройного опору, роботи з людьми, які перебувають в неврівноваженому психічному стані, постійної реальної загрози для життя самого військовослужбовця. Той факт, що при виконанні поставлених завдань військовослужбовці діють за складних і небезпечних умов проблема подолання стресів та впливу копінг-стратегій на розвиток психологічної готовності до дії в критичних ситуаціях набуває особливої актуальності за сучасної ситуації в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для української та зарубіжної психологічної науки проблема формування особистісної та психологічної готовності до виконання професійної діяльності не є новою. Аналіз літератури з даної проблематики дозволив виокремити ключові підходи у пізнанні феномену психологічної готовності до професійної діяльності: прагматичний підхід, за якого готовність є станом людських психічних характеристик, що постають умовою високого результату певної діяльності (А. Ганушкін, О. Асмолов, Н. Коломінський, Є. Кузьмін, М. Левітов, К. Платонов, С. Равікович, В. Ядов); індивідуальний підхід, за яким готовність постає комплексом індивідуально-особистісних якостей, що включає мотиваційний, пізнавальний та вільний компоненти (К. Абульханова-Славська, Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, С. Рубінштейн, В. Столін, Є. Шорохова, І. Чеснокова, Є. Шорохова); функціональний підхід, за якого готовність розвивається з професійною майстерністю, вмінням мобілізувати наявні психічні та фізичні ресурси (В. Ягупов, В. Дружинін, М. Левітов, О. Тімченко, О. Колесніченко); особистісний, в основі якого розвиток переконань, поглядів, мотивів, умінь, вольових та інтелектуальних почуттів особистості (Б. Ананьєв, Г. Гребенюк, Ф. Рекешева, Ю. Бабаян); компетентнісний – ключовим аспектом якого є розвиток інтелектуальної характеристики суб'єкта залежно від його фаху (О. Торічний); інтегративний – акцентує на процесі об'єднання окремих елементів у ціле (В. Молотай, О. Тарновська, Є. Василенко, Ф. Рекешева, О. Кокун, О. Гринчук). Особливості психологічної готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах досліджували: Ю. Бабаян, В. Ягупов, П. Корчемний, В. Лефтеров, О. Кокун, М. Дяченко, О. Паливода та ін. Питаннями формування психологічної готовності майбутніх військових до екстремальних ситуацій займалися: Є. Василенко, А. Грецов, О. Колесніченко, Л. Матохнюк, В. Молотай, О. Низовець, Н. Никорчук, О. Тімченко. Поряд із цим

застосування копінг-стратегій під час дій у кризових ситуаціях вивчали: Н. Агазаде, Л. Анциферова, Ю. Бохонкова, Т. Крюкова, К. Муздибаєв, С. Нартова-Бочавер, В. Шебанова, В. Ялтонський та ін. Водночас, проблема дослідження впливу копінг-стратегій на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до військової служби залишається ще недостатньо розробленою (В. Скиданович, Н. Сторожук), саме тому потребує більш детального вивчення.

На основі теоретичного аналізу основних підходів до дослідження проблеми формування психологічної готовності майбутніх офіцерів до військової служби розглядаємо її як психологічний стан, що передбачає готовність особи діяти за нестандартних умов, її здатність до психологічної саморегуляції, за складних непередбачуваних умов, формувати позитивну реакцію організму та передбачати майбутнє. Вона виступає комплексом індивідуально-особистісних якостей, що забезпечує результативність та успішність дій (Ткачук, 2019).

Найбільш придатним для дослідження видається саме інтегративний підхід. Оскільки дозволяє поєднати в єдине ціле окремі елементи кожного із підходів, для досягнення надійних показників психологічної готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності, а також визначення та обґрунтування основних критеріїв та показників нашого дослідження. (Гринчук, 2018). Відтак, виокремлюємо особистісну (психологічну, мотиваційну, когнітивну, моральну, емоційно-вольову), функціональну (креативну, комунікативну, операційну, оцінювальну) та спеціальну (командирську, військову, синергетичну) психологічну готовність.

Поняття копінг-стратегії трактуємо як засоби управління певним стресовим чинником, які виникають як відповідь особистості на загрозу, інакше кажучи – дії людини з метою подолання стресу.

Копінг-стратегії фокусуються на подоланні труднощів (активних змін ситуації чи себе в ній), а захисні стратегії відхиляються від вирішення актуальних проблемних ситуацій (включають прийоми опрацювання інформації, завдяки яким особистість захищається від зовнішнього і внутрішнього напруження) (Копець, 2008). Психологічне призначення копінгу полягає у забезпеченні адаптації людини до вимог ситуації. Формування в особі схильності до використання стратегій активного подолання труднощів, відповідно, сприяє формуванню й активізації в неї стану готовності діяти за нестандартних стресових умов. Тобто якщо у стресовій ситуації особистість використовує копінг-механізми, то можна розцінювати це як позитивну реакцію організму на такі ситуації. Таким чином, специфіка застосування копінг-стратегій військовослужбовцями у критичних ситуаціях залежить від психологічної готовності військовослужбовця, яка передбачає використання психікою військового сформованих реакцій на критичні ситуації. Водночас, такі реакції виникають на основі копінгів, які постають чинниками формування готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби (Ткачук, 2019).

Мета статті – дослідити копінг-стратегії поведінки як чинник формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби.

Методи і методики дослідження. Аналіз наукової літератури дозволив виокремити основні прогностичні показники дослідження особливостей формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби й підібрати відповідний психодіагностичний інструментарій. За критерієм особистісної готовності показниками дослідження стали: мотивація професійної діяльності, рівень тривожності, комунікативні здібності, напруженість (тест Кеттелла (16 RF-опитувальник) (Кеттел); методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфір у модифікації А. Реана) (Реан, 2006); за критерієм функціональної готовності показниками обрано: комунікативні здібності, креативність, довірливість (тест Кеттелла (16 RF-опитувальник) (Кеттел); відповідно, за критерієм спеціальної готовності показниками дослідження були: лідерські здібності, напруженість, стриманість, готовність до ризику (опитувальник «Діагностика лідерських здібностей»

(Є. Жаріков, Є. Крушельницький) (Фетіскін, 2002); методика «Діагностика ступеня готовності до ризику» (Г. Шуберт) (Солонкіна, 2004). за критерієм копінг–стратегій поведінки, показниками обрано: рівень напруженості копінгу та ступінь конструктивності копінг–механізму (опитувальник копінг-стратегій (WCQ) Р. Лазаруса, С. Фолкмана (в адаптації Т. Крюкової, О. Куфтяк, М. Замишляєвої) (Крюкова, 2007). Для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків було використано методи математичної статистики, зокрема визначення коефіцієнту кореляції Пірсона, а також коефіцієнту кореляції Спірмена.

Дослідження проводилось на базі «Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника». У ньому прийняли участь студенти майбутні офіцери-психологи кафедри військової підготовки, спеціальності «Соціальна психологія». Загалом, вибірка налічувала 25 респондентів, серед яких – чоловіки та жінки віком від 20 до 40 років.

Виклад основних положень емпіричного дослідження. Опитування респондентів за тестом Кеттела, дало можливість отримати дані щодо репрезентованості у них основних показників психологічної готовності респондентів до професійної діяльності за обраними факторами: А («товариськість-замкнутість»), F («експресивність-стриманість»), L («підозріливість-довірливість»), M («розвинута уява-практичність»), Q4 («напруженість-розслаблення»). Результати дослідження демонструють, що половина респондентів (52%) володіють такою рисою як «товариськість», поряд з цим 52% опитаним властива «напруженість». Дещо менша кількість осіб володіє розвинутою уявою (48%) і експресивністю (44%). Водночас, майже половина опитаних характеризується довірливістю (48%), і дещо меншій частині властиві стриманість (36%) і замкнутість (32%). Найменш властива респондентам така риса як практичність (16%), а також у 16% нейтральними є такі фактори як «товариськість-замкнутість» і «розвинута уява-практичність». За показником розвитку лідерських здібностей виявлено, що у 32% – низький рівень, середній – у 48%, високий – 20%. Отже, лише п'ятій частині респондентів притаманний високий рівень лідерських здібностей. Отримані дані, щодо ступеня готовності до ризику у респондентів свідчать, що, з-поміж опитаних, «занадто обережними» є 20%, «надзвичайно обережними» – 20%, середнє значення готовності до ризику притаманне 16%, незначну схильність до ризику виявили – 20%, а значну схильність до ризику – 24%. Як бачимо, різні ступені готовності до ризику практично однаковою мірою представлені у групі респондентів.

Ще одним досліджуваним показником психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності був мотиваційний комплекс. Встановлено, що позитивний мотиваційний комплекс притаманний 36% респондентів, негативний – 64%. Такі результати свідчать, що, загалом, досліджувана група майбутніх офіцерів-психологів недостатньо підготовлена до майбутньої професійної діяльності. Детальніший аналіз середніх значень за окремими видами мотивації дав можливість виявити, що високий показник внутрішньої мотивації трапляється вкрай рідко; також рідко спостерігається низька зовнішня позитивна мотивація. Найчастіше основою мотивації є внутрішня (52%) чи зовнішня негативна мотивація (28%). Переважання у чверті опитаних останньої є негативним явищем.

Узагальнивши значення усіх отриманих нами показників готовності респондентів до професійної діяльності відповідно до інтегративного підходу та поділу на три базові компоненти (особистісну, функціональну та спеціальну) нами визначено рівень психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності (рис. 1).

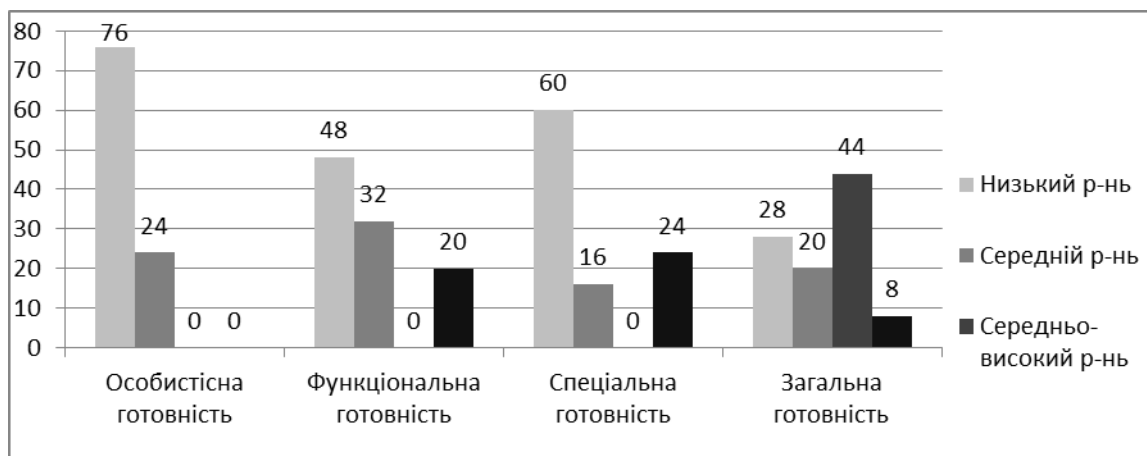

Рис. 1. Репрезентованість рівнів загальної та часткової психологічної готовності до професійної діяльності у групі респондентів (%)

Як бачимо, за критерієм особистісної готовності, три чверті респондентів (76%) мають низький її рівень і лише чверть (24%) – середній. Це означає, що психологічна, мотиваційна, когнітивна, моральна та емоційно-вольова складові особистісної готовності (Гринчук, 2018; 112) респондентів є нерозвиненими. Аналізуючи результати за критерієм функціональної готовності, можемо зробити висновок, що лише п'ята частина опитаних (20%) має високий рівень цієї готовності, третя частина (32%) – середній рівень і майже половина (48%) – низький. Тобто функціональний аспект психологічної готовності опитаних до майбутньої професійної діяльності є більше розвинутим, ніж особистісний, проте ми змушені констатувати, що майже у половини респондентів такі компоненти функціональної готовності як комунікативна, креативна, операційна й оцінювальна готовність розвинені слабо. Результати критерію спеціальна готовність свідчать, що в понад половини респондентів (60%) виявлено низький її рівень, менше ніж у п'ятої частини (16%) – середній рівень, і майже у чверті опитаних (24%) – високий. Тобто, загалом, рівень такої готовності є дещо нижчим, ніж рівень функціональної, але вищим, ніж рівень особистісної готовності. Це означає, що в понад половини групи опитаних несформованими є військова, командирська та синергетична готовність. Що стосується загальної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби, ми помітили, що 44% мають середньо-високий її рівень, 28% – низький рівень, а 20% – середній. Натомість, лише у 8% респондентів було виявлено високий рівень такої готовності. Отже, можемо констатувати, що принаймні половина групи респондентів не готова до майбутньої професійної діяльності.

Результати дослідження критерію копінг-стратегії поведінки респондентів виявили, які поєднання копінг-стратегій найбільш властиві майбутнім офіцерам-психологам. Найчастіше виявляється поєднання копінг-стратегій «самоконтроль» і «планування вирішення проблеми» ($r=0,5667$, $p\leq 0,01$); рідше поєднуються: «пошук соціальної підтримки» і «втеча-уникнення» ($r=0,4988$, $p\leq 0,01$), «прийняття відповідальності» і «планування вирішення проблеми» ($r=0,4604$, $p\leq 0,01$), ще рідше – «конфронтаційний копінг» і «самоконтроль» ($r=0,37104$, $p\leq 0,01$), «дистанціювання» і «втеча-уникнення» ($r=0,3304$, $p\leq 0,01$). Отже, можемо зробити висновок, що майбутні офіцери-психологи, при вирішенні проблем, володіють високим самоконтролем, і таке поєднання стратегій сприятиме їх подальшій професійній діяльності. Втім, трапляється випадки, коли респонденти, котрі схильні до пошуку соціальної підтримки, намагаються уникати проблем, а тому ми не можемо стверджувати, що група респондентів загалом схильна обирати саме конструктивні копінг-стратегії поведінки.

Встановлено також сильну зворотну кореляцію між копінг-стратегіями: «втеча-уникнення» і «планування вирішення проблеми» ($r=-0,8218$, $p\leq 0,01$), «самоконтроль» і «пошук соціальної підтримки» ($r=-0,7228$, $p\leq 0,01$). Це означає, що особи, які схильні уникати

проблем, не займаються плануванням їх вирішення, відповідно, люди з високим рівнем самоконтролю, рідко у разі екстремальної ситуації звертатимуться за допомогою до інших.

Дослідження показника «напруженість копіngu» свідчить, що найбільший відсоток респондентів виявляє низький рівень напруженості конфронтаційного копіngu (у 80%). Середній рівень напруженості найбільш властивий таким копіngам як: позитивна переоцінка (у 44%) і пошук соціальної підтримки (у 40%). Висока напруженість найбільш властива таким копіngам як самоконтроль і планування вирішення проблеми (у 24% для кожного з них), дистанціювання, прийняття відповідальності і позитивна переоцінка (у 20% для кожного копіngu). Оцінка даних копіngів за мірою їх конструктивності свідчить про високу напруженість переважно конструктивних копіngів (виняток становить лише копіng-стратегія прийняття відповідальності – механізм, що належить до відносно конструктивних копіngів). Натомість, низької напруженості зазвичай набувають неконструктивні (наприклад, конфронтативний копіng, втеча-уникнення, дистанціювання), рідше – відносно конструктивні копіng-стратегії (рис. 2).

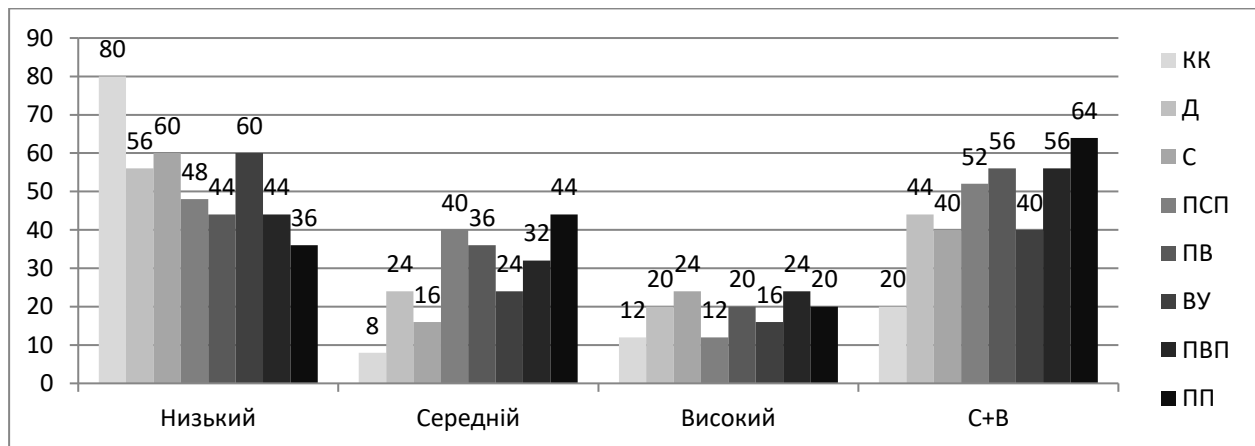

Рис. 2. Рівень напруженості копіng-стратегій у групи респондентів (%)

Колонка діаграми («С+В») відображає сукупні показники за середнім і високим рівнями напруженості копіngu, тому що межа між цими рівнями часто становила 1-2 бали і, крім того, у деяких респондентів взагалі відсутня яскраво виражена тенденція до будь-якого копіngu, тому для врахування результатів цих респондентів введена дана колонка. Респонденти цієї групи обирають наступні копіng-стратегії: позитивна переоцінка (64%), планування вирішення проблеми (56%) і прийняття відповідальності (56%), а також пошук соціальної підтримки (у 52%). Виявлена тенденція, на нашу думку, є позитивною, тобто такою, що загалом сприяє формуванню готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів-психологів (Ткачук, 2019).

Результати проведеного кореляційного аналізу використовуваних респондентами копіng-стратегій та рівнем їх готовності до військової служби виявили прямий кореляційний зв'язок між низкою копіng-стратегій та рівнями часткової або загальної психологічної готовності до майбутньої професійної діяльності. Відтак:

- чим частіше у складній ситуації особа схильна до застосування таких копіng-стратегій як планування вирішення проблеми ($r=0,7890$, $p\leq 0,01$), конфронтаційного копіngu ($r=0,5870$, $p\leq 0,01$) і самоконтролю ($r=0,5206$, $p\leq 0,01$), тим вищою є її особистісна готовність до військової служби;

- чим рідше у складній ситуації особа схильна використовувати втечу-уникнення проблеми ($r=-0,6519$, $p\leq 0,01$), пошук соціальної підтримки ($r=-0,5244$, $p\leq 0,01$) і дистанціювання ($r=-0,5098$, $p\leq 0,01$), то вищою є її особистісна готовність;

- чим більше у складній ситуації особа схильна до копіng-стратегії пошуку соціальної підтримки ($r=0,5804$, $p\leq 0,01$), тим вищою буде її функціональна готовність до військової служби;

- чим більше у складній ситуації особа схильна планувати вирішення проблеми ($r=0,7726$, $p\leq 0,01$), схильна до самоконтролю ($r=0,7082$, $p\leq 0,01$) чи прийняття відповідальності ($r=0,5828$), тим вищою буде її спеціальна готовність;
- чим менше у складній ситуації особа буде проявляти стратегії втечу-уникнення ($r=-0,6788$, $p\leq 0,01$), дистанціювання ($r=-0,5529$, $p\leq 0,01$) чи пошуку соціальної підтримки ($r=-0,5457$, $p\leq 0,01$), тим вищою ставатиме її спеціальна готовність;
- чим більше у складній ситуації особа схильна планувати вирішення проблеми ($r=0,7613$, $p\leq 0,01$) або схилитись до самоконтролю ($r=0,5207$, $p\leq 0,01$), тим вищою є її загальна готовність до військової служби;
- чим менше у складній ситуації особа схильна до втечі-уникнення ($r=-0,6735$, $p\leq 0,01$) чи дистанціювання ($r=-0,5916$, $p\leq 0,01$), тим, відповідно, вищою буде її загальна готовність до військової служби (Ткачук, 2019).

Отже, отримані нами результати свідчать, що для формування у майбутніх офіцерів-психологів психологічної готовності до військової служби необхідно працювати над розвитком у них схильності до таких копінг-стратегій як планування вирішення проблеми, самоконтроль та пошук соціальної підтримки, і зменшувати застосування ними таких копінгів як втеча-уникнення та дистанціювання.

Встановлено, також, кореляційні зв'язки між схильністю респондентів до певних копінг-стратегій та їх лідерськими здібностями, схильністю до ризику і особливостями мотивації свідчать про те, що:

- чим більше в особі виражені лідерські здібності, тим менше вона схильна обирати неконструктивну копінг-стратегію втечі-уникнення ($r=-0,7807$, $p\leq 0,01$) і тим більше буде схильна до вибору конструктивного копінгу планування вирішення проблеми ($r=0,7087$, $p\leq 0,01$);
- чим вищою в особі є внутрішня мотивація до діяльності, тим рідше вона обиратиме стратегію втечу-уникнення ($r=-0,7592$, $p\leq 0,01$) і тим частіше – планування вирішення проблеми ($r=0,6276$, $p\leq 0,01$). Тобто, з метою закріплення вказаної конструктивної копінг-стратегії слід розвивати в майбутніх офіцерів-психологів лідерські здібності;
- зовнішня негативна мотивація до професійної діяльності прямо корелює із вибором копінгу втечі-уникнення ($r=0,7292$, $p\leq 0,01$) і зворотно корелює з вибором копінг-стратегії планування вирішення проблеми ($r=-0,8347$, $p\leq 0,01$). Такі результати свідчать, що необхідно сприяти зниженню зовнішньої негативної мотивації у майбутніх офіцерів-психологів.

З'ясовані нами також співвідношення окремих показників психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів – з копінгам-стратегіями, використовуваними ними. У даному аспекті, найпоказовішими виявились наступні кореляційні зв'язки: респонденти з високим рівнем товарищескості, найчастіше використовують копінг пошуку соціальної підтримки ($r=0,6107$, $p\leq 0,01$); особи з високим рівнем підозріливості, менш імовірно використовуватимуть копінг пошуку соціальної підтримки ($r=-0,5677$, $p\leq 0,01$), а з високим рівнем довірливості – використовуватиме цей копінг ($r=0,5936$, $p\leq 0,01$); стримані особи використовують копінг-стратегії прийняття відповідальності ($r=0,5662$, $p\leq 0,01$), самоконтролю ($r=0,5575$, $p\leq 0,01$); високо напружені особи застосовують переважно копінги планування вирішення проблеми ($r=0,8054$, $p\leq 0,01$) та самоконтролю ($r=0,6739$, $p\leq 0,01$); менш напружені з нижчою імовірністю використовуватимуть копінг-стратегії втечі-уникнення ($r=-0,7998$, $p\leq 0,01$), самоконтролю ($r=0,6739$) і пошуку соціальної підтримки ($r=-0,5936$, $p\leq 0,01$).

Аналіз результатів емпіричного дослідження копінг-стратегії поведінки як чинника формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби дає можливість зробити наступні **висновки**:

- 1) більш як третині респондентів притаманний низький рівень психологічної готовності до військової служби, низький рівень розвитку лідерських здібностей, низький рівень готовності до ризику та зовнішня негативна мотивація;

2) майбутні офіцери-психологи схильні обирати такі копінг-стратегії: позитивна переоцінка, планування вирішення проблеми і прийняття відповідальності, пошук соціальної підтримки;

3) позитивний вплив на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби справляють, в основному, такі копінг-стратегії як планування вирішення проблеми, самоконтроль (в аспекті особистісного та спеціального компонентів готовності) і, частково, пошук соціальної підтримки (в аспекті функціональної готовності);

4) схильність наших респондентів до застосування таких копінг-стратегій як втеча-уникнення та дистанціювання негативно впливає на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби;

5) показники психологічної готовності замкненість і підозріливість негативно корелюють із копінгом пошуку соціальної підтримки; відсутність напруженості – зі стратегіями самоконтролю і пошуку соціальної підтримки; лідерські здібності – з копінг-стратегією втечі-уникнення, а внутрішня мотивація професійної діяльності – зі стратегією втечі-уникнення; стриманість позитивно корелює з копінг-стратегіями прийняття відповідальності та самоконтролю; напруженість – з копінгами планування вирішення проблеми та самоконтролю; лідерські здібності – з копінг-стратегією планування вирішення проблеми; а внутрішня мотивація професійної діяльності – також зі стратегією планування вирішення проблеми.

6) підвищити рівень психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності можна шляхом: розвитку в них зазначених конструктивних і нівелювання неконструктивних копінгів; розвитку товариськості й довірливості респондентів; зниження зовнішньої негативної мотивації та підвищення внутрішньої мотивації; розвитку лідерських здібностей майбутніх офіцерів-психологів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у обґрунтуванні та розробці програми формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби.

1. Ткачук Р. М. Вплив копінг-стратегій на формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби : кваліфікаційна робота на здобуття ОР «Магістр» : 053 «Психологія» / наук. кер. О. І. Гринчук. Івано-Франківськ, 2019. 155 с.

2. Гринчук О. І. Психологічна готовність майбутніх офіцерів-психологів до професійної діяльності: основні критерії та показники. *Збірник наукових праць*. Івано-Франківськ : Вид-во ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. Вип. 22. С. 106–115.

3. Копець Л. Психологія особистості. Київ : Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2008. 458 с.

4. 16 факторный личностный опросник Р. Кеттелла (Методика многофакторный опросник Кэттелла. *Тест Кеттелла 187 вопросов. Опросник Кетела 16 pf. Форма А*. URL: <https://psycabi.net/testy/293-16-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettela-187-voprosov-test-ketela-16-pf>.

5. Мотивация профессиональной деятельности (методика К. Замфир в модификации А. Реана). *Сборник психологических тестов. Ч. III : Пособие* / сост. Е. Е. Миронова. Минск : Женский институт ЭНВИЛА, 2006. 120 с. URL: http://www.miu.by/kaf_new/mpp/102.pdf.

6. Жаріков Є., Крушельницький Є. Діагностика лідерських здібностей. *Фетіскін Н., Козлов В., Мануйлов Г. Соціально-психологічна діагностика розвитку особистості і малих груп*. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2002. 490 с. URL: <http://weblib.pp.ua/631-diagnostika-liderskih-sposobnostey-jarikov-22499.html>.

7. Методика Шуберта: диагностика уровня готовности к риску. Солонкина О. Рамендик Д. Высшее профессиональное образование. Психодиагностика в социально-культурном сервисе и туризме : учеб. пособие. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=488>.

8. Крюкова Т., Куфтяк Е. Опросник способов совладания (адаптация методики WCQ). *Журнал практического психолога*. 2007. № 3. С. 93–112.

REFERENCES

1. Tkachuk R. M. (2019). *Vplyv kopinh-stratehii na formuvannia psykholohichnoi hotovnosti maibutnikh ofitseriv-psykholohiv do viiskovoi sluzhby [The influence of coping strategies on the formation of psychological readiness of future officers-psychologists for military service]: kvalifikatsiina robota na zdobuttia OR «Mahistr»: 053 «Psykhologiiia» / nauk. ker. O. I. Hrynchuk. Ivano-Frankivsk.*
2. Hrynchuk O. I. (2018). *Psykhologichna hotovnist maibutnikh ofitseriv-psykholohiv do profesiinoi diialnosti: osnovni kryterii ta pokaznyky [Psychological readiness of future psychologists for professional activity: main criteria and indicators]. Zbirnyk naukovykh prats. Ivano-Frankivsk: Vyd-vo DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka, 22, 106–15.*
3. Kopets L. (2008). *Psykhologiiia osobystosti [Personality psychology]. Kyiv : Vyd. dim «Kyievomohylianska akademiia.*
4. 16 faktornyj lichnostnyj oprosnik R. Kettella (Metodika mnogofaktornyj oprosnik Kjettella. *Test Kettella 187 voprosov. Oprosnik Ketela 16 pf) Forma A.* Retrieved from: <https://psycabi.net/testy/293-16-faktornyj-lichnostnyj-oprosnik-r-b-kettella-metodika-mnogofaktornyj-oprosnik-kettella-test-kettella-187-voprosov-test-ketela-16-pf>.
5. Motivatsiya professionalnoy deyatelnosti (metodika K. Zamfir v modifikatsii A. Reana) [Motivation of professional activity (K. Zamfir's method in A. Rean's modification)]. (2006). *Sbornik psihologicheskikh testov. Ch. III: Posobie / sost. E. E. Mironova. Minsk: Zhenskiy institut ENVILA, URL: http://www.miu.by/kaf_new/mpp/102.pdf.*
6. Zharikov Ye., Krushelnytskyi E. (2002). *Diahnostyka liderskykh zdibnostei [Diagnosis of leadership skills]. Fetiskin N., Kozlov V., Manuilov H. Sotsialno-psykhologichna diahnostyka rozvytku osobystosti i malykh hrup. Moskva: Yzd-vo Instytutu psykhoterapii. Retrieved from: http://weblib.pp.ua/631-diaagnostika-liderskih-sposobnostey-jarikov-22499.html.*
7. Metodika Shuberta: diaagnostika urovnya gotovnosti k risku [Schubert's method: diagnosis of the level of risk readiness]. (2004). *Solonkina O. Ramendik D. Vyisshiee professionalnoe obrazovanie. Psihodiagnostika v sotsialno-kulturnom servise i turizme: ucheb. posobie. Moskva : Izdatelskiy tsentr «Akademiya». Retrieved from: http://personal.in.ua/article.php?id=488.*
8. Krjukova T., Kuftjak E. (2007). *Oprosnik sposobov sovladaniya (adaptacija metodiki WCQ) [Questionnaire of coping methods (adaptation of WCQ methodology)]. Zhurnal prakticheskogo psihologa, 3, 93–112.*

Гринчук О. Копінг-стратегії поведінки як чинник формування психологічної готовності майбутніх офіцерів-психологів до військової служби. *Психологія особистості* : науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. Т. 12, № 1. С. 26-34. doi: 10.15330/ps.12.1.26-34.
